

Ügyszám: **1316/B/1996**
Első irat érkezett:
Az ügy tárgya:
Előadó **Erdei Árpád Dr.**
alkotmánybíró:
Támadott jogi aktus:

Határozat száma: **18/2000. (VI. 6.) AB határozat**

ABH oldalszáma: **2000/117**

Kelte: **Budapest, 2000.06.05**

A MAGYAR KÖZTÁRSASÁG NEVÉBEN!

Az Alkotmánybíróság jogszabály alkotmányellenességének utólagos vizsgálatára irányuló bírói kezdeményezés tárgyában – dr. Strausz János alkotmánybíró különvéleményével – meghozta a következő

határozatot:

Az Alkotmánybíróság megállapítja, hogy a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény 270. §-a alkotmányellenes, ezért azt a határozat közzétételének napjával megsemmisíti.

Az Alkotmánybíróság elrendeli a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény 270. §-a alapján lefolytatott és jogerős határozattal lezárt büntetőeljárások felülvizsgálatát, amennyiben az elítélt még nem mentesült a hátrányos jogkövetkezmények alól.

Az Alkotmánybíróság e határozatát a Magyar Közlönyben közzéteszi.

Indokolás

I.

1. A Pesti Központi Kerületi Bíróság a rémhírterjesztés vétsége miatt indult, 17.B.VIII. 21900/1995. számú bűnügyben – az eljárás felfüggesztése mellett – fordult az Alkotmánybírósághoz. A bíróság álláspontja szerint a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény (a továbbiakban: Btk.) 270. §-a, amely meghatározza és büntetni rendeli a rémhírterjesztést, sérti az Alkotmány 61. § (1) és (2) bekezdését, a véleménynyilvánítási szabadságot és a sajtószabadságot.

Felfüggesztő végzésében a bíróság alkotmányossági aggályainak indokolásaként elsősorban a véleménynyilvánítási szabadság büntetőjogi korlátozásáról szóló alkotmánybírósági határozatokban foglaltakra [30/1992. (V. 26.) AB határozat,

36/1994. (VI. 24.) AB határozat] hivatkozott. Álláspontja szerint a Btk. 270. §-ában meghatározott bűncselekmény immateriális, veszélyeztető jellege szükségképpen szubjektív jogértelmezést igényel, amely magában hordja a nem konzekvens, az önkényes jogalkalmazás lehetőségét. A bűncselekmény diszpozíciója nem juttatja egyértelműen kifejezésre a törvényhelyhez fűzött indokolást, amely arra inti a jogalkalmazókat, hogy a büntetőjog fegyverét ne alkalmazzák komolyan nem vehető túlzások és általánosítások esetén.

2. Az Alkotmány szerint mindenkinek joga van a szabad véleménynyilvánításra, továbbá arra, hogy a közérdekű adatokat megismerje, illetőleg terjessze. A Magyar Köztársaság elismeri és védi a sajtó szabadságát. [61. § (1) és (2) bekezdés]

A Btk. a közrend elleni bűncselekményeket meghatározó XVI. fejezetében, a köznyugalom elleni bűncselekmények között, rémhírterjesztés elnevezés alatt a következő rendelkezéseket tartalmazza:

"270. § (1) Aki nagy nyilvánosság előtt olyan valótlan tény - vagy való tény oly módon elferdítve - állít vagy híresztel, amely alkalmas a köznyugalom megzavarására, vétséget követ el, és egy évig terjedő szabadságvesztéssel, közérdekű munkával vagy pénzbüntetéssel büntetendő.

(2) A büntetés büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztés, ha a rémhírterjesztést közveszély színhelyén vagy háború idején követik el."

II.

Az Alkotmánybíróság álláspontjának kialakításához áttekintette a bűncselekmény történeti előzményeit és elemezte a bűncselekmény dogmatikai tartalmát.

1. A rémhírterjesztést érintő jogi szabályozás története alapvetően a büntetőjogi felelősség szélesedéséről szól, a tényállási elemek bővítése, majd egyre általánosabb megfogalmazása útján.

Az 1879. évi XL. törvénycikkbe iktatott kihágási büntetőtörvénykönyvben meghatározott vészrészterjesztést (Kbtk. 40. §) és a sajtóról szóló 1914. évi XIV. törvénycikkben meghatározott sajtóvétséget (24. § 7. pont) különböző törvényekben a védett jogtárgyak bővülése követte (hadviselés, a gazdasági és hitelélet rendje, az államháztartás egyensúlya, a közrend és a köznyugalom, az ország külpolitikai érdeke) az 1930-as években. Ez folytatódott 1946-ban és 1947-ben a demokratikus államrend és a köztársaság büntetőjogi védelme érdekében.

A hatályos anyagi büntetőjogi szabályok 1952-ben, majd 1957-ben közzétett hivatalos összeállítása (BHÖ) a vész-és rémhírterjesztési tényállásokat - a forintrontó rémhírterjesztés kivételével - a népköztársaság elleni bűncselekmények, ezen belül pedig az állam belső biztonsága elleni bűncselekmények között szerepeltette. A Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyvéről szóló 1961. évi V. törvény a rémhírterjesztést megfosztotta ettől a politikai jellegétől, amikor azt az állam elleni bűncselekményekből határozottan elkülönítve, a közbiztonság és a közrend elleni

bűncselekmények között helyezte el. A miniszteri indokolás szerint a 218. §-ban megfogalmazott tényállás valamennyi korábbi tényállás összevonása útján jött létre, ugyanakkor azonban védett jogtárgyként már csak a köznyugalmat és a gazdasági helyzetet jelölte meg.

További absztrakció következett be az 1961. évi V. törvényt 1979-ben felváltó Btk.-ban, amely a közrend elleni bűncselekményeket tartalmazó XVI. fejezetben rendelkezik a rémhírterjesztés büntetéséről. E fejezet - a miniszteri indokolás szerint - "olyan bűncselekmények tényállásait határozza meg, amelyek általában nem meghatározott személyek jogait vagy érdekeit sértik vagy veszélyeztetik, hanem káros hatásuk ennél szélesebb kört érint, az állampolgárok nagyobb vagy szűkebb csoportját. E káros hatás iránya határozza meg a fejezet belső tagolódását. Ennek eredményeként alakult ki a négy cím: a közbiztonság, a köznyugalom, a közbizalom és a közegészség elleni bűncselekmények tényállásaival." A köznyugalom a Btk. hatályos rendszerében tehát a közrend egyik összetevője, a rémhírterjesztés mellett több bűncselekménynek, így a törvény vagy hatósági rendelkezés elleni izgatásnak (268. §), a közösség elleni izgatásnak (269. §), a nemzeti jelkép megsértésének (269/A. §), az önkényuralmi jelképek használatának (269/B. §), a közveszéllyel fenyegetésnek (Btk. 270/A. §), a garázdaságnak (271. §), a közszemérem megsértésének (272. §) és az önbíráskodásnak (273. §) jogi tárgya.

A rémhírterjesztésnek a politikai jogokkal való összefüggését mutatja, hogy a bűncselekménynek a Btk. 270. §-ában meghatározott eredeti tényállását, amely a hatályos törvényhelyben meghatározottal egyező elkövetési magatartások "mások előtt"-i tanúsítását fenyegette büntetéssel, az 1989. évi XXV. törvény 16. §-a - az 1989. évi nemzeti egyeztető tárgyalások eredményeképp, a jogállami garanciák következetes megteremtése igényének megfelelően - módosította oly módon, hogy a büntetőjogi felelősséget a "nagy nyilvánosság" előtti elkövetésre szűkítette.

2. A rémhírterjesztés jogi tárgya a tényszerű információkon, a zavart keltő, valótlan híresztelésektől mentes tájékoztatáson alapuló köznyugalom. Az objektív tájékoztatás abban az esetben sem valósít meg bűncselekményt, ha annak nyomán a köznyugalomban zavar keletkezik. A köznyugalom megzavarására általában a kedvezőtlen tényállítás, a régies terminológia szerinti "véshír" alkalmas. Már az 1930-as években megfogalmazódott azonban, hogy kedvező tényállítás, valótlan "jó hír" állítása vagy terjesztése is megvalósíthatja e bűncselekményt, mert kedvező tények állítása, híresztelése is alkalmas lehet arra, hogy a valótlanáguk kiderülése esetén a közvéleményben elégedetlenséget váltson ki.

A Btk. 270. §-ban meghatározott bűncselekmény elkövetési magatartása a valótlan tény állítása vagy híresztelése, illetve való ténynek az elferdítése. A bűncselekmény megvalósulásának feltétele a nagy nyilvánosság előtti elkövetés, amelynek tartalmát részben a bírói gyakorlat alakította ki, részben a büntető törvény határozza meg. A nagy nyilvánosság előtti elkövetés a bírói gyakorlat szerint akkor állapítható meg, ha az elkövetéskor nagyobb létszámú személy van jelen, vagy megvan a reális lehetőség arra, hogy a cselekményről nagyobb, vagy előre meg nem határozható számú

személy szerezzon tudomást. A jelenlevő személyek száma akkor nagyobb létszámú, ha egyszeri ránézéssel nem állapítható meg. A Btk.-nak a 2000. március 1-jétől hatályos értelmező rendelkezése szerint "nagy nyilvánosságon a bűncselekménynek sajtó, egyéb tömegtájékoztatási eszköz vagy sokszorosítás, illetőleg elektronikusan rögzített információ távközlő hálózaton való közzététele útján történő elkövetését is érteni kell" [a Btk. 137. §-ának az 1999. évi CXX. törvény 6. § (2) bekezdésével megállapított 12.pontja].

A rémhírterjesztés veszélyeztetési bűncselekmény, megvalósulásához nem szükséges a köznyugalom tényleges megzavarása, csupán az, hogy a valótlan, illetve elferdített tények közlése arra alkalmas legyen. Az alkalmasság kritériumait szintén a jogalkalmazói gyakorlat, a bírói jogértelmezés munkálta ki.

Az alkotmányossági vizsgálat szempontjából fontos, hogy a rémhírterjesztés bűnösségi formája a szándékosság. A bűncselekmény csak szándékosan követhető el: az elkövető tudatának át kell fognia, hogy a közölt tény valótlan vagy elferdített, valamint azt is, hogy e tények közlése alkalmas a köznyugalom megzavarására, továbbá azt is, hogy cselekményét nagy nyilvánosság előtt követi el. A rémhírterjesztés azonban nem célzatos bűncselekmény, a büntetőjogi felelősség szempontjából az elkövető valóságos céljai (politikai ellenfél lejáratása, szomszédos országok elleni hangulatkeltés, gazdasági versenyben az ellenfeleknek károkozás, újság példányszámának növelése stb.) közömbösek. Ugyancsak közömbösek büntetőjogilag az elkövető tényleges motívumai is (bosszú, harag, gyűlölet, szenzációhajhászás, feltűnésvágy, politikai siker reménye), mivel a motívum sem törvényi tényállási elem. A büntetőjogi felelősség megállapításához elegendő, ha az elkövető felismeri, s ha ugyan nem is kívánja, de belenyugszik abba, hogy az általa tudottan valótlan vagy tudottan elferdített tények közlése megzavarhatja a köznyugalmat (Btk. 13. §).

A bűncselekmény súlyosabban büntetendő, ha a köznyugalom megzavarására alkalmas, valótlan, illetve elferdített tények közlése vagy híresztelése háború vagy az állam biztonságát súlyosan fenyegető veszély esetén (Btk. 137. § 10.p.), illetve közveszély (joggyakorlat és jogtudomány által kialakított fogalom) színhelyén történik.

III.

Az indítvány megalapozott. A Btk. 270. §-ának (1) bekezdése alkotmányellenes, mivel szükségtelenül és aránytalanul korlátozza az Alkotmány 61. § (1) és (2) bekezdésében biztosított szabad véleménynyilvánításhoz való jogot és a sajtószabadságot, nem felel meg az Alkotmány 2. § (1) bekezdéséből, illetve a 8. § (1) és (2) bekezdéséből levezethető alkotmányos követelményeknek.

1. A büntetőjogi legalitásnak az Alkotmánybíróság gyakorlatában következetesen érvényesülő elve szerint a bűncselekménnyé nyilvánításnak és büntetéssel fenyegetésnek alkotmányos indokon kell alapulnia: szükségesnek, arányosnak és végső soron igénybevettnek kell lennie [11/1992. (III. 5.) AB határozat, ABH 1992, 77., 87.]. A véleménynyilvánítási szabadság büntetőjogi korlátozásának alkotmányos

feltételeiről az Alkotmánybíróság több határozatban, alapvetően a közösség elleni izgatás alkotmányossága kérdésében döntő 30/1992. (V. 26.) AB határozatban (ABH 1992, 167. - a továbbiakban: Abh.1.), összefoglalóan pedig a hatóság és a hivatalos személy megsértése büntethetőségének alkotmányosságáról döntő 36/1994. (VI.24.) AB határozatban (ABH 1994, 219.- a továbbiakban: Abh.2.) foglalt állást. E két határozatban rögzített elvek következetes érvényesítése eredményeként találta alkotmányellenesnek és semmisítette meg a közösség elleni izgatás 1996. évi módosítását a 12/1999. (V. 21.) AB határozatban (ABH 1999, 106. - a továbbiakban Abh.3.). Az Alkotmánybíróság ugyanezen alapjognak a büntetőjog eszközeivel történő korlátozhatóságáról nyilvánított véleményt a 13/2000. (V. 12.) AB határozatban (Magyar Közlöny 2000. évi 46.szám, 2748.), amelyben a nemzeti jelkép megsértésének, illetve a 14/2000. (V. 12.) AB határozatban (Magyar Közlöny 2000 évi 46.szám, 2758.), amelyben az önkényuralmi jelképek használatának büntetendővé nyilvánítását támadó indítványokat elutasította.

2. Az Alkotmánybíróság a jelen ügyben mindenekelőtt abban foglalt állást, hogy a rémhírterjesztésként leírt magatartások - a Btk. 270. §-ának dogmatikai tartalmát és a kialakult bírói gyakorlatot is figyelembe véve - a közlés szabadságának alkotmányosan védett körébe tartoznak-e, azaz büntetendővé nyilvánításuk a véleménynyilvánítás alkotmányos alapjogának korlátozását jelentik-e.

Az Alkotmánybíróság ez alkalommal is fontosnak tartja annak hangsúlyozását, hogy a szabad véleménynyilvánításhoz való jog a véleményt annak érték- és igazságtartalmára tekintet nélkül védi. A véleménynyilvánítás szabadságának külső korlátai vannak csak; amíg egy ilyen alkotmányosan meghúzott külső korlátba nem ütközik, maga a véleménynyilvánítás lehetősége és ténye védett, annak tartalmára tekintet nélkül. Vagyis az egyéni véleménynyilvánítás, a saját törvényei szerint kialakuló közvélemény, és ezekkel kölcsönhatásban a minél szélesebb tájékozottságra épülő egyéni véleményalkotás lehetősége az, ami alkotmányos védelmet élvez. Az Alkotmány a szabad kommunikációt - az egyéni magatartást és a társadalmi folyamatot - biztosítja. Ebben a processzusban helye van minden véleménynek, jónak és károsnak, kellemesnek és sértőnek egyaránt - különösen azért, mert maga a vélemény minősítése is e folyamat terméke. (Abh.1., ABH 1992, 167.,179.; Abh.2., ABH 1994, 219.,223.; Abh.3., ABH 1999, 106. 111.)

A véleményszabadság és a valótlan tényállítások viszonyát az Alkotmánybíróság az Abh.2.-ben elemezte. Eszerint: "Az Alkotmány a véleménynyilvánítási szabadság megfogalmazásánál nem tesz kifejezett különbséget tényközlés és értékítélet között. A véleménynyilvánítási szabadság alapvető célja annak a lehetőségnek biztosítása, hogy az egyén mások véleményét formálja, meggyőzzön másokat saját álláspontjáról. A véleménynyilvánítás szabadsága ezért általában mindenféle közlés szabadságát magában foglalja, mégpedig függetlenül a közlés módjától és értékétől, erkölcsi minőségétől és többnyire valóságtartalmától is. Önmagában valamely tény közlése is véleménynek minősülhet, hiszen magának a közlésnek a körülményei is tükrözhetnek véleményt, azaz a véleménynyilvánítás alkotmányos alapjoga nem korlátozódik csupán az értékítéletekre. A véleménynyilvánítási szabadság határainak megvonásánál azonban indokolt különbséget tenni értékítélet és tényközlés tekintetében.

Az értékítéletre, az egyén személyes véleményére a véleménynyilvánítási szabadság minden esetben kiterjed, függetlenül attól, hogy az értékes vagy értéktelen, igaz vagy hamis, érzelmen vagy észérveken alapul. A szintén alkotmányos oltalom alatt álló emberi méltóság, becsület, jó hírnév azonban az értékítéletben megnyilvánuló véleménynyilvánítási szabadság külső korlátja lehet, és ezek védelmében a büntetőjogi felelősség érvényesítése sem tekinthető - általánosságban - aránytalannak, így alkotmányellenesnek." (ABH 1994, 219., 230.)

"A véleménynyilvánítási szabadság nem ilyen feltétlen a tényállítások tekintetében. Az Alkotmánybíróság álláspontja szerint a véleménynyilvánítás szabadsága nem terjed ki a becsületsértésre alkalmas valótlan tények közlésére akkor, ha a nyilatkozó személy kifejezetten tudatában van a közlés valótlanságának (tudatosan hamis közlés) vagy foglalkozása, hivatása gyakorlásának szabályai szerint elvárható lett volna tőle a tények valóságtartalmának vizsgálata, de a véleménynyilvánítási alapjog felelős gyakorlásából adódó gondosságot elmulasztotta. A véleménynyilvánítás szabadsága csak a bírálat, jellemzés, nézet és kritika szabadságát foglalja magában, de az alkotmányos védelem nem vonatkozhat a tények meghamisítására. Ezen túlmenően a szabad véleménynyilvánítás olyan alkotmányos alapjog, amely csak felelősséggel gyakorolható, és a valótlan tények közlésének elkerülése érdekében bizonyos kötelezettségekkel jár a közvélemény alakításában hivatásszerűen részt vevő személyek esetében." (ABH 1994, 219., 231.)

Az Alkotmánybíróság a jelen ügyben megállapította, hogy a véleménynyilvánítási szabadság határainak fent idézett kijelölését a gyakorlatában kialakított értékhierarchia csúcsain álló alkotmányos alapjogok kollíziójának esetére tekintette irányadónak. A tudatosan valótlan tényállításnak a véleménynyilvánítási szabadság köréből való kirekesztése az emberi méltóság, a becsület és a jó hírnév alkotmányos oltalma és a szabad véleménynyilvánításhoz fűződő alkotmányos jog összevetése tekintetében érvényes.

Az Alkotmánybíróság álláspontja szerint ugyanis a véleménynyilvánítási szabadságnak csupán igen korlátozott lenne az értéke, ha nem jelentene többet, mint az igaz tények állításához való jogot. Nem feltétlenül ugyanott húzódnak tehát az alkotmányosan védett közlési szabadságnak a büntetőjog eszközeivel kijelölt határai, ha azt nem az emberi méltósághoz való joggal, azaz az Alkotmánybíróság gyakorlatában általános személyiségi jogként definiált "anyajoggal" [8/1990. (IV. 23.) AB határozat, ABH 1990, 42.], hanem más alapjogokkal vagy alkotmányos értékekkel kell összevetni. Az alapjog törvény által sem korlátozható lényeges tartalma [Alkotmány 8. § (2) bekezdés] ugyanis nem minősíthető mindenkorra adotttnak; a korlátozás számára érinthetetlen lényeg olyan relatív fogalom, amelynek tartalmi kiterjedtsége a korlátozás alkotmányosan szükséges és arányos mértékétől függ. Ennek megítélése az Alkotmánybíróság mérlegelési jogkörébe tartozik.

A köznyugalom az Alkotmány 2. § (1) bekezdésében normatív tartalommal meghatározott jogállamisággal összefüggésben nyer alkotmányos értéktartalmat; mint a demokratikus jogállam létezésének egyik lényeges feltétele, rendezett belpolitikai

és társadalmi együttélési viszonyokat juttat kifejezésre. A köznyugalom alkotmányos érték, amelyre kiterjed az állam védelmi kötelezettsége, így ennek érdekében a büntetőjog eszközeinek igénybevétele általánosságban sem szükségtelennek, sem aránytalannak nem tekinthető.

A rémhírterjesztés alkotmányossági vizsgálatának tehát alapkérdése, hogy hol kell meghúzni az Alkotmányban alapjogként, az Alkotmánybíróság gyakorlatában pedig kiemelten értékelte, kommunikációs anyajognak tekintett és ekként védett véleménynyilvánítási (kifejezési, közlési) szabadság büntetőjogi eszközökkel korlátozhatóságának határait, ha azt a köznyugalommal, mint büntetőjogilag is védhető alkotmányos értékkel kell összevetni. Amint azt a 14/2000. (V. 12.) AB határozatban az Alkotmánybíróság kifejtette, a köznyugalom bizonyos mérvű megzavarása igazolhatja a szabad véleménynyilvánításhoz való jog korlátozását. A köznyugalom ilyen esetben büntetőjogi védelem alatt állhat. "Más kérdés e védelem terjedelme, mivel azt, hogy a véleménynyilvánításhoz való jog a köznyugalom milyen mértékű megzavarásánál korlátozható alkotmányosan, csak esetenként vizsgálva lehet eldönteni." (Magyar Közlöny 2000. évi 46.szám, 2758., 2763.)

3. Az Alkotmánybíróság állandó gyakorlata szerint az állam akkor nyúlhat az alapjog korlátozásának eszközéhez, ha másik alapvető jog vagy szabadság védelme vagy érvényesülése, illetve egyéb alkotmányos érték védelme más módon nem érhető el. Az alapjog korlátozásának alkotmányosságához tehát önmagában nem elegendő, hogy az másik alapjog vagy valamely alkotmányos érték érvényesülése, vagy védelme érdekében történik, hanem szükséges, hogy a korlátozás megfeleljen az arányosság követelményének, az elérni kívánt cél fontossága és az ennek érdekében okozott alapjogsérelem súlya megfelelő arányban legyenek egymással. A törvényhozó a korlátozás során köteles az adott cél elérésére alkalmas legenyhébb eszközt alkalmazni. Alkotmányellenes a jog tartalmának korlátozása, ha az kényszerítő ok, nyomós közérdek nélkül történik, vagy ha a korlátozás súlya az elérni kívánt célhoz képest aránytalan [Abh.1., ABH 1992, 167, 171.; 56/1994. (XI. 10.) AB határozat, ABH 1994, 312., 313.].

A rémhírterjesztés alkotmányosságának megítélésénél az Alkotmánybíróság ugyanazt a "szükségességi tesztet" alkalmazta, amelyet a közösség elleni izgatás (Abh.1., ABH 1992., 164., 172.; Abh.3., ABH 1999, 112.), illetve a hatóság vagy hivatalos személy megsértése (Abh.2., ABH 1994, 219., 228.) esetében.

Az Alkotmánybíróság több határozatában hivatkozott a 21/1996. (V. 17.) AB határozat azon megállapítására, hogy a bűncselekmények meghatározása törvényhozói kompetencia, és így a demokratikus többségi vélemény érvényesülésének tere, kivételes esetekben azonban itt is érvényesülhet az alkotmánybírósági kontroll [ABH 1996, 74., 82.; 58/1997. (XI. 5.) AB határozat, ABH 1997, 348., 352; Abh.3., ABH 1999, 106. 111.; 13/2000. (V. 12.) AB határozat, Magyar Közlöny, 2000. évi 46.szám, 2748., 2752.]. A bűncselekménnyé nyilvánítás alkotmánybírósági kontrolljának szempontjait az Abh.1.-ben határozta meg.

Eszerint: " A büntetőjog a jogi felelősségi rendszerben az ultima ratio. Társadalmi rendeltetése, hogy a jogrendszer

egészének szankciós zárköve legyen. A büntetőjogi szankció, a büntetés szerepe és rendeltetése a jogi és erkölcsi normák épségének fenntartása akkor, amikor már más jogágak szankciói nem segítenek.

Az alkotmányos büntetőjogból fakadó tartalmi követelmény, hogy a törvényhozó a büntetendő magatartások körének meghatározásakor nem járhat el önkényesen. Valamely magatartás büntetendővé nyilvánításának szükségességét szigorú mércével kell megítélni: a különböző életviszonyok, erkölcsi és jogi normák védelmében az emberi jogokat és szabadságokat szükségképpen korlátozó büntetőjogi eszközrendszert csak a feltétlenül szükséges esetben és arányos mértékben indokolt igénybe venni, akkor, ha az alkotmányos vagy az Alkotmányra visszavezethető állami, társadalmi, gazdasági célok, értékek megóvása más módon nem lehetséges." (ABH 1992, 167., 176.).

Ennek megfelelően a jelen ügyben az Alkotmánybíróság azt vizsgálta, hogy elkerülhetetlenül szükséges-e a véleménynyilvánítás szabadságának és a sajtószabadságnak korlátozása a rémhírterjesztésként leírt magatartások esetén; továbbá, hogy a korlátozás megfelel-e az arányosság követelményének, azaz az elérni kívánt célhoz a büntetőjogi eszközrendszere általában, ezen belül pedig az adott büntető tényállás szükséges és megfelelő-e. E kérdéseket - figyelemmel saját eddigi gyakorlatára, a kontinentális jogrendszerekben domináns német és francia szabályozásra, valamint az Emberi Jogok Európai Bíróságának gyakorlatában kialakult elvekre, - nemlegesen döntötte el.

3.1. Valamely magatartás büntetőjogi eszközökkel üldözése szükségességének és arányosságának mérlegelése nem nélkülözheti a nemzetközi összehasonlítást. Ennek során hangsúlyt kap, hogy a demokratikus európai kultúrkörben hasonlóan védik-e az adott közösségi érdeket, értéket.

Áttekintve a német és a francia szabályozást, megállapítható, hogy a rémhírterjesztéshez leginkább hasonló tényállások esetén a büntetőjogi felelősség sokkal szűkebb és specifikusabb, az elkövetési magatartások hasonlósága mellett a védett jogtárgyak pontosabban, egyértelműbben megfogalmazottak.

A német büntető törvény "Störpropaganda gegen die Bundeswehr" elnevezéssel büntetni rendeli azt, aki valótlan tényt vagy való tényt elferdítve terjesztés végett állít, avagy ilyeneket terjeszt azért, hogy a honvédséget honvédelmi feladatának teljesítésében akadályozza (StGB § 109 d). Az StGB § 126 "A köznyugalom veszélyeztetése bűncselekmény elkövetésével fenyegetőzés útján" (Störung des öffentlichen Friedens durch Androhung von Straftaten) elnevezés alatt büntetni rendeli azt, aki az (1) bekezdésben tételesen felsorolt bűncselekmények (emberölés, testi sértés, személyi szabadság elleni bűncselekmények, rablás, zsarolás, közbiztonság elleni bűncselekmény stb.) elkövetésével fenyegetőzik. A (2) bekezdés szerint ugyanígy minősül annak magatartása, aki a köznyugalom veszélyeztetésére alkalmas módon - annak ellenére, hogy tudja, hogy valótlan - azt állítja, hogy az (1) bekezdésben foglalt jogellenes cselekmény elkövetése készül.

A francia büntetőjogi szabályok szabadságvesztéssel és

pénzbüntetéssel fenyegetik azt, aki bármilyen úton tudatosan olyan valótlan tényeket vagy hamis állításokat terjeszt nyilvánosan, amelyek alkalmasak arra, hogy a pénz állandóságába, az állami alapok értékébe, a megyék és az önkormányzatok, valamint a közintézmények pénzügyi alapjaiba vetett bizalmat megingassa. Ugyanígy büntetendő, aki arra ösztönzi a nyilvánosságot, hogy az állami pénztárak alapjaiból vagy olyan intézményekből vegyék ki a pénzüket, amelyeknek törvényi kötelezettségük van arra, hogy állami pénztáraknál teljesítsék kifizetéseiket (Loi du 18 aot 1936, Art. 1. és 2.). Büntetés fenyegeti továbbá azt, aki azért tesz közzé vagy híresztel valótlan információt, hogy elhitesse, személyeket veszélyeztető rongálást fognak elkövetni vagy követtek el. Ugyanúgy büntetendő, ha valaki olyan valótlan állítást tesz közzé vagy híresztel, amely elhiteti, hogy elemi csapás következett be és ez felesleges mentési beavatkozást eredményez. (Nouveau Code Pénal, Art. 322-14.)

3.2. A véleménynyilvánítási szabadság biztosítását a magyar államra kötelezővé tevő nemzetközi egyezmények, így az 1976. évi 8. törvényerejű rendelettel kihirdetett Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya, valamint az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló, az 1993. évi XXXI. törvénnyel kihirdetett Egyezmény (a továbbiakban: Emberi Jogok Európai Egyezménye) meghatározzák a véleménynyilvánítási szabadság korlátozhatóságának tartalmi feltételeit. Az Egyezségokmány kifejezetten megjelöli a közrend érdekét (19.cikk), az Emberi Jogok Európai Egyezményének 10. cikke pedig a demokratikus társadalomban szükséges feltételekről, korlátozásokról és szankciókról tesz említést, többek között a "közbiztonság" védelme, illetve a "zavargás" megelőzése céljából.

A 10. cikk 2. pontja szerint: "E kötelezettségekkel és felelősséggel együtt járó szabadságok gyakorlása a törvényben meghatározott olyan alakszerűségeknek, feltételeknek, korlátozásoknak vagy szankcióknak vethető alá, amelyek szükséges intézkedéseknek minősülnek egy demokratikus társadalomban a nemzetbiztonság, a területi integritás, a közbiztonság, a zavargás vagy bűncselekmény megelőzése, a közegészség vagy az erkölcsök védelme, mások jó hírneve vagy jogai védelme, a bizalmas információ közlésének megakadályozása, a bíróságok tekintélyének és pártatlanságának fenntartása céljából."

Az Emberi Jogok Európai Bírósága határozataiban visszatérően emlékeztet arra, hogy a véleménynyilvánítás szabadsága a demokratikus társadalom egyik alapvető vívmánya, és nemcsak olyan információkra vagy eszmékre alkalmazandó, amelyek kedvezően fogadtatnak, avagy amelyeket ártatlannak vagy közömbösnek tekintenek, de azokra is, amelyek támadnak, sokkolnak vagy nyugtalanítanak. A véleménynyilvánítás szabadsága alóli kivételeket szűken kell értelmezni és ezen korlátozásoknak meggyőző módon kell megalapozottnak lenniük (v.ö.: Eur. Court H.R. Thorgeir Thorgeirson v. Iceland judgment of 25 June 1992, Series A, no. 239; Eur. Court H.R. Observer and Guardian v. United Kingdom judgment of 26 November 1991, Series A, no. 216; Eur. Court H.R. Rekvényi v. Hungary judgment of 20 May 1999, - Bírósági Határozatok 99/12. 955.; Bladet Tromsø and Stensaas v. Norway judgment of 20 May 1999, par. 58). Az Emberi Jogok Európai Bírósága egyik legutóbbi ítéletében a véleménynyilvánítási szabadság védelmében elismerte azt is, hogy a közlés szabadsága -

különösen újságírók esetében, azon lényegi szerep miatt, amelyet a sajtó a demokratikus társadalomban betölt - magában foglalja a bizonyos fokú túlzások, sőt provokatív módszerek alkalmazását is (Eur. Court H.R. Dalban v. Romania judgment of 28 September 1999, par. 49).

Az Emberi Jogok Európai Bírósága gyakorlata alapján a véleménynyilvánítási szabadság korlátozhatóságához három feltételnek kell egyszerre teljesednie.

Első követelmény, hogy a megszorításokat "törvényben kell szabályozni". A Bíróság joggyakorlata szerint ez elsősorban nem meghatározott jogforrási szintet, hanem a szabályozás minőségét jelenti: minden megszorító rendelkezésnek meg kell felelnie a pontos meghatározás feltételeinek. Minden megszorító rendelkezést olyan pontossággal kell megfogalmazni, hogy az állampolgárnak lehetősége legyen - ha szükséges, jogi tanácsok megszerzése után - arra, hogy a körülmények által indokolt ésszerű mértékben előre lássa a meghatározott cselekedetből származó következményeket, képes legyen magatartását a törvényhez igazítani. Ha a törvényi alap elégtelennek mutatkozik a pontosság és a világosság tekintetében, akkor a megszorítás nincs összhangban az Egyezmény 10. cikke szerinti "törvényi" szabályozási szinttel.

Másodszor: minden korlátozásnak valamilyen törvényes célt kell követnie. A korlátozó rendelkezések csak azzal a céllal alkalmazhatók, amelyek miatt megalkották őket. Az esetjogból úgy tűnik, hogy a kivételek felsorolása nem bővíthető. Ugyanakkor bizonytalan, hogy a közbiztonság (public safety) és a zavargás (disorder) fogalmai átfogják-e a köznyugalom (public tranquillity) fogalmát. A Rekvenyi kontra Magyarország ügyben a Bíróság a véleménynyilvánítási szabadság korlátozásának törvényes céljaként fogadta el a nemzetbiztonság és a közbiztonság védelmét, valamint - a közzétett magyar fordítás szerint - a "zűrzavar" megelőzését (Rekvenyi ítélet BH 99/12. 955.- az ítélet angol nyelvű szövegében az Egyezmény terminológiája, a "disorder" szerepel).

Harmadszor: a Bíróság esetjoga világosan jelzi, hogy a "szükséges intézkedéseknek minősülnek egy demokratikus társadalomban" kritérium a végső és meghatározó mérlegelési szempont. "Sürgető" vagy "nyomós" társadalmi szükségletnek, igénynek (pressing social need) kell fennállnia ahhoz, hogy a közlési szabadságot bármiféleképpen is korlátozhassák. Ennek meglétét a Bíróság a korlátozás, a szankció arányosságának és helytállóságának értékelésével ellenőrzi (v.ö.: Rekvenyi ítélet- BH 99/12. 955.).

A Bíróság esetjoga ugyanakkor azt mutatja, hogy a "közbiztonság", illetve a "zavargás" megelőzése érdekében a véleménynyilvánítási szabadságát korlátozó intézkedések bevezetésére a nemzeti hatóságoknak széleskörű mozgásteret biztosítanak. Ennek alapja a strasbourgi szervek azon véleménye, hogy a nemzeti hatóságok náluk jobb helyzetben vannak a közbiztonság elleni bűncselekmények meghatározásának értelmezésére és annak eldöntésére, hogy vajon e bűncselekmények elkövetésének megakadályozását szolgáló korlátozások szükséges intézkedéseknek minősülnek-e.

3.3. A Btk. nem definiálja, de - a bűncselekmények különös

részbeli rendszerezéséből kitűnően - sajátos jogi kategóriaként kezeli a közrend, a közbiztonság és a köznyugalom fogalmát. A Btk. 270. §-ában meghatározott magatartások bűncselekménnyé nyilvánításával a törvényhozó által elsődlegesen védeni kívánt társadalmi érdek a köznyugalom, ami a közrend egyik összetevője.

A véleménynyilvánítási szabadságnak a köznyugalom védelmében lehetséges büntetőjogi korlátozhatóságát vizsgálta az Alkotmánybíróság az Abh.1.-ben is, amikor a Btk. akkor hatályos 269. §-ában meghatározott közösség elleni izgatás alkotmányossága kérdésében foglalt állást. Eszerint: "A vélemény szabadságával szemben mérlegelendő korlátozó törvénynek nagyobb a súlya, ha közvetlenül másik alanyi alapjog érvényesítésére és védelmére szolgál, kisebb, ha ilyen jogokat csakis mögöttesen, valamely 'intézmény' közvetítésével véd, s legkisebb, ha csupán valamely elvont érték önmagában a tárgya (pl. a köznyugalom)." (Abh.1., ABH 1992, 167., 178.)

Az Alkotmánybíróság a véleménynyilvánítási szabadság korlátozását alkotmányosnak ismerte el a "gyűlöletre uszítás" tekintetében, amelynek büntetendővé nyilvánításával védett jogi tárgy - a Btk. elhelyezéséből következően - szintén a köznyugalom. Az Alkotmánybíróság álláspontja szerint a köznyugalom ilyen megzavarása mögött ott van nagyszámú egyéni jog megsértésének a veszélye is: a csoport ellen felszított indulat fenyegeti a csoporthoz tartozók becsületét, méltóságát (szélsőséges esetben életét is), megfélemlítéssel korlátozza őket más jogaik gyakorlásában is (köztük a szabad véleménynyilvánításban). A gyűlöletre uszítás olyan veszélyt hordoz egyéni jogokra is, amelyek a közvetlen tárgyként szereplő köznyugalomnak olyan súlyt adnak, hogy a véleménysszabadság korlátozása szükségesnek és arányosnak tekinthető. Noha a mérlegelés gyakorlati eredménye hasonló, ebben a gondolatmenetben nem csupán a köznyugalom megzavarásának intenzitásáról van szó, amely egy bizonyos mérték fölött ("clear and present danger") igazolja a szabad véleménynyilvánításhoz való jog korlátozását. Itt az a döntő, hogy mi került veszélybe: az uszítás az alkotmányos irtékrendben szintén igen magasan álló alanyi jogokat veszélyeztet.

Az Alkotmánybíróság az akkor büntetendő, utóbb alkotmányellenessége miatt megsemmisített "gyalázkodásnál" alapvetően kifogásolta, hogy ez az immateriális bűncselekményi tényállás a közrendet, a köznyugalmat, a társadalmi békét önmagában véve, elvontan védte. A bűncselekmény megvalósult akkor is, ha a sértő kifejezés a körülmények folytán nem járt annak veszélyével sem, hogy egyéni jogokon sérelem esne. A köznyugalom hipotetikus tényállási elemekkel (alkalmas) felidézhető, elvont, visszacsatolás nélküli veszélyeztetését (valóban megzavarta-e a köznyugalmat), a sérelem feltételezését nem találta elégséges indoknak a szabad véleménynyilvánítás büntetőjogi eszközökkel való korlátozásához. (Abh.1., ABH 1992, 167., 179., 180.)

Az Alkotmánybíróság utalt arra is, hogy a köznyugalom maga sem független a véleménysszabadság helyzetétől. Ahol sokféle véleménnyel találkozhatnak az emberek, a közvélemény toleráns lesz; míg zárt társadalmakban sokkal inkább felkavarhatja a köznyugalmat egy-egy szokatlan hang is. Másrészt a

véleménynyilvánítás szükségtelen és aránytalanul szigorú korlátozása a társadalom nyitottsága ellen hat. (Abh.1., ABH 1992, 167., 180.)

4. A Btk. 270. §-a alkotmányossági vizsgálatának eredményeképpen az Alkotmánybíróság ugyanezen álláspontra jutott a rémhírterjesztés esetében is. A törvényben meghatározott magatartások bűncselekménnyé nyilvánítása a közlés szabadságának alkotmányellenes korlátozása.

A véleménynyilvánítási szabadság - mint alkotmányos alapjog -, magas értéktartalmából következik, hogy a korlátozás alapjául szolgáló érdeksérelemnek különösen súlyosnak kell lennie. Az Alkotmánybíróságnak tehát azt kellett mérlegelnie, hogy a köznyugalom veszélyeztetése a tudatosan valótlan vagy tudatosan elferdített tényállításokkal és híresztelésekkel, tekinthető-e akkora súlyú sérelemnek, amelynek a büntetőjog eszközeivel történő megelőzése, illetve megtorlása nyomós közérdek. Ugyanis csak ez indokolhatja a véleménynyilvánítási szabadság büntetőjogi korlátozását.

Ennek megítélésénél az Alkotmánybíróság abból indult ki, hogy a védendő érték egy demokratikus jogállam és egy nyitott, információs társadalom köznyugalma. A társadalmi, politikai fejlődés jelen korszakának nagyhatású jelensége a nyilvánosság minden korábbit meghaladó mértéke. E nyilvánosságot a táv-, tömeg- és multikommunikáció folytonosan bővülő technikája, korábban elképzelhetetlen eszközei és módjai, a tájékozódás, a tájékoztatás, a befolyásolás lehetőségei és ténylegesen alkalmazott formái határozzák meg.

Ez első megközelítésben a hamis információkkal szembeni védekezés eszközeinek erősítését indokolhatja. Az információs igények és a tényleges információk rohamos gyarapodása, a tömegközlelési technika eredményei, a tömegközlelési intézményeknek és eszközöknek a politikai, társadalmi, kulturális és gazdasági életben betöltött rendkívüli szerepe, az információs robbanás jelensége ugyanis fokozza a rémhírterjesztésként büntetendő magatartásokkal okozható kár bekövetkezésének veszélyét. Ugyanakkor azonban éppen ez a fejlett információs környezet, az elektronikus világháló kiépülése és használatának mindennapivá válása, az elektronikus véleménynyilvánítás lehetősége, az állam és polgárai közötti információáramlás rendkívüli felgyorsulása nem csupán a hamis tájékoztatás, híresztelés elterjedésének nagyságát és gyorsaságát növeli, hanem a cáfolat, a valóságnak megfelelő tények közlésének és bizonyításának lehetőségeit és eredményességét is. Amennyiben a demokratikus társadalomtól elvárt módon működik, igen hatékony eszköz a köznyugalom megzavarásának megelőzésében, illetve a közvélemény félrevezetésével, hiányos tájékoztatásával, a mesterséges pánik-keltéssel megzavart köznyugalom gyors helyreállításában.

A demokratikus jogállamban a tényleges demokráciának, a demokratikus életformának alapvető eleme a véleménynyilvánítás és a sajtó szabadsága, így az állam számára alapvető követelmény a korlátozástól való tartózkodás, még akkor is, ha a történelmi és mindennapi tapasztalatok e "kötelezettségekkel és felelősséggel együttjáró szabadságok" (Emberi Jogok Európai Egyezménye 10. cikk 2.pont) visszaélésszerű gyakorlását is bizonyítják.

Ugyanakkor szintén a történelmi és mindennapi tapasztalatok bizonyítják a közlési, kifejezési szabadság indokolatlan, a visszaélés veszélyével szemben túldimenzionált fenyegetésének, elnyomásának és elfojtásának a társadalom életében, az emberek gondolkodásában igen nehezen helyrehozható kártékony hatását.

Mindezen szempontokat mérlegelve az Alkotmánybíróság arra a következtetésre jutott, hogy a valótlan tények állítása vagy híresztelése, illetve a való tényeknek elferdítése, még ha aényt állító tudatában is van cselekménye köznyugalomra káros hatásának, ebbe belenyugszik, netán ezt kívánja, a véleménynyilvánítási szabadságnak a büntetőjogi eszközökkel nem korlátozható tartományán belül van. Az Alkotmánybíróság, mint fentebb kifejtette, a köznyugalmat a demokratikus jogállamiságból levezetendő alkotmányos értéknek tekinti. A társadalom kommunikációs lehetőségeinek jelen szintjén azonban a rémhírterjesztés körébe eső magatartásokkal szemben a köznyugalom védelmét nem ismeri el olyan nyomatékos társadalmi szükségletnek, nyomós közérdeknek, amely a büntetőjognak az alkotmányos alapjogokat szükségképpen korlátozó eszközrendszerét igényelné.

A rémhírterjesztés bűncselekménnyé nyilvánításával a véleménynyilvánítási szabadságnak a köznyugalom védelme érdekében történő korlátozása szükségtelen és aránytalan. A büntetőjognak nem feladata az alkotmányos értékek átfogó védelme, hanem csupán az, hogy ezen értékeket a különösen súlyos sérelmekkel szemben védje. A büntetőjogi eszközrendszer ultima ratio szerepe kétségtelenül azt jelenti, hogy akkor alkalmazandó, ha más jogági eszközök már nem elegendők. Ugyanakkor ennek megítélésénél az Alkotmánybíróság nem a jogrendszer adott állapotát tekinti irányadónak, hanem figyelemmel van fejlesztésének lehetőségeire is. A jogi eszköztár hiányossága önmagában nem érv valamely magatartás bűncselekménnyé nyilvánítása mellett, nem teszi sem szükségessé, sem arányossá az alkotmányos alapjog büntetőjogi korlátozását.

Az Alkotmánybíróság megállapította tehát, hogy a törvényalkotó a rémhírterjesztés büntetendővé nyilvánításával szükségtelenül és aránytalanul, azaz az Alkotmány 8. §-ának (1) és (2) bekezdésében foglaltakat megsértve korlátozta a véleménynyilvánítási és sajtószabadságnak az Alkotmány 61. § (1) és (2) bekezdésében biztosított jogát. Erre tekintettel a Btk. 270. §-át megsemmisítette.

Az Alkotmánybíróság ugyanakkor megállapította: az Alkotmány nem zárja ki, hogy a törvényalkotó bizonyos esetekre igénybe vegye a büntetőjogot a köznyugalom védelmére a rémhírterjesztéssel szemben is. Az Alkotmány 8. § (4) bekezdéséből következően lehetőség van a véleménynyilvánítási szabadság felfüggesztésére vagy korlátozására rendkívüli állapot, szükségállapot vagy veszélyhelyzet idején.

Az Alkotmánybíróság a Btk. 270. § (2) bekezdését nem találta alkotmányellenesnek. Nincs alkotmányos akadálya annak, hogy a törvényhozó büntetni rendelje a nagy nyilvánosság előtti tudatosan hamis tényállítást (híresztelést, való tények elferdítését), ha rendkívüli helyzetben, pl. közveszély színhelyén vagy háború idején követik el és a köznyugalom megzavarására vezethet. Tekintettel azonban arra, hogy magát a bűncselekményt, azaz a rémhírterjesztés törvényi

tényállásának elemeit a Btk. 270. § (1) bekezdése határozza meg, a (2) bekezdés csupán a "rémhírterjesztés" elnevezést használja, az Alkotmánybíróság - az alkalmazott kodifikációs technika miatt - nem mellőzhette a Btk. 270. § (2) bekezdésének megsemmisítését.

5. Az Alkotmánybíróság ezen túlmenően megállapította, hogy a tényállás megfogalmazása nem felel meg az alkotmányos büntetőjog formai követelményeinek sem.

Az alkotmányos büntetőjog formai kritériumai szorosan összefüggnek az Alkotmány 2. § (1) bekezdésében normatívan meghatározott jogállamiságból levezett jogbiztonság követelményeivel [v.ö.: 11/1992 (III. 5.) AB határozat - ABH 1992, 77., 84., 91-92.]. Az alkotmányos büntetőjog formai követelményeit legelőször a Abh.1. összegezte a következőképp: "Az alkotmányos büntetőjog követelményei szerint a büntetőjogi szankció kilátásba helyezésével tilalmazott magatartást leíró diszpozíciónak határozottnak, körülhatároltnak, világosan megfogalmazottnak kell lennie. Alkotmányossági követelmény a védett jogtárgyra és az elkövetési magatartásra vonatkozó törvényhozói akarat világos kifejezésre juttatása. Egyértelmű üzenetet kell tartalmaznia, hogy az egyén mikor követ el büntetőjogilag szankcionált jogsértést. Ugyanakkor korlátoznia kell az önkényes jogértelmezés lehetőségét a jogalkalmazók részéről. Vizsgálni kell tehát, hogy a tényállás a büntetendő magatartások körét nem túl szélesen jelöli-e ki és elég határozott-e." (ABH 1992, 167., 176.)

A rémhírterjesztés diszpozíciójának elemei (tény, tényállítás, való és valótlán tény állítása, való tény elferdítése, állítás és híresztelés megkülönböztetése stb.) mind a jogalkalmazói gyakorlatban, mind pedig a büntetőjog tudományos elméletét és oktatását célzó jogirodalmi munkákban - figyelemmel más, részben azonos, részben hasonló elkövetési magatartást (pl. rágalmazást) büntetni rendelő törvényhelyek tényállási elemeire, valamint a rémhírterjesztés történeti előzményeire - majd egy évszázada kidolgozottak. Ugyancsak következetes és egységes a joggyakorlat a "nagy nyilvánosság" megítélésében.

A jogbiztonság szempontjából aggályos határozatlanság a köznyugalom megzavarására alkalmasság megítélésében jelentkezik. A köznyugalom maga is bizonytalan és értelmezést igénylő társadalmi jelenség. Annak megítélése pedig, hogy valamely tényállítás vagy híresztelés valóban alkalmas-e a köznyugalom megzavarására, kifejezetten lehetőséget teremt az esetleges, adott esetben önkényes jogértelmezésre és jogalkalmazásra. A büntetőjogi felelősség megállapításának feltétele elvileg a köznyugalom zavarának reális lehetősége, amelynek megítélése azonban egyes konkrét esetekben - a tényállítás tartalmának, az elkövető személyének és az elkövetés körülményeinek összevetéséből levont következtetésként - a büntetőeljárás hatóságainak, végső soron a büntető bíróságnak a feladata. Kétségtelen, hogy a joggyakorlat szerint a tényállításnak komolynak, a társadalom szempontjából közjelentőségűnek, közérdekűnek, az állami, társadalmi, gazdasági, politikai stb. viszonyok különböző eseményeire, intézkedéseire vonatkozóan kell lenni, olyannak tehát, amely objektíve alkalmas arra, hogy elterjedése folytán a közvéleményben zavar és nyugtalanság keletkezzék.

A Btk. 270. §-át a büntető törvény tényállásaival szemben megkövetelt határozottság, pontosság, és egyértelműség szempontjából megítélve megállapítható, hogy a büntetőjogi felelősség eldöntésénél a jogalkalmazónak az alkotmányosság szempontjából megengedhetetlenül nagy számú olyan körülményre kell figyelemmel lennie, amelyeket nem a törvény, hanem a törvény indokolása, az eseti döntések és a jogi kommentárok fogalmaznak meg. Mindez túlságosan nagy teret ad a jogalkalmazói tévedésnek, minthogy valamely szempont még a legkörültekintőbb mérlegelés esetén is számításán kívül maradhat, de akár az önkényes válogatásnak is (mit vesznek és mit nem figyelembe), ami már a jogbizonytalanság szintjét is eléri.

Az Alkotmánybíróság ugyanakkor hangsúlyozza: a jelen döntésből nem vonható le olyan következtetés, hogy immateriális, veszélyeztető tényállásokat a törvényalkotó nem nyilváníthat bűncselekménnyé. Az Alkotmány rendelkezéseiből nem vezethető le, hogy a büntetőjog - ultima ratio szerepe miatt - csupán a már ténylegesen bekövetkezett káros eredményekre reagálhat és veszélyeztető tényállások esetén a büntetőjog eszközrendszere szükségtelen és aránytalan.

6. A jogerősen lezárt büntetőeljárások felülvizsgálatának elrendelése az Alkotmánybíróságról szóló 1989. évi XXXII. törvény 43. § (3) bekezdésén, a Magyar Közlönyben közzététel pedig e törvény 41. §-án alapul.

Dr. Németh János
az Alkotmánybíróság elnöke

Dr. Bagi István
alkotmánybíró

Dr. Bihari Mihály
alkotmánybíró

Dr. Czúcz Ottó
alkotmánybíró

Dr. Erdei Árpád
előadó alkotmánybíró

Dr. Harmathy Attila
alkotmánybíró

Dr. Holló András
alkotmánybíró

Dr. Kiss László
alkotmánybíró

Dr. Kukorelli István
alkotmánybíró

Dr. Strausz János
alkotmánybíró

Dr. Tersztyánszky Dr. Vasadi Éva
alkotmánybíró

Dr. Strausz János alkotmánybíró különvéleménye

A határozattal szemben különvéleményt jelentek be az alábbi indokolással:

A Btk. 270. §-ában a törvényhozó olyan magatartások megbüntetését rendeli, amelyek nem tartoznak a véleménynyilvánítás alkotmányos alapjoga körébe, és amelyek nincsenek összefüggésben a sajtószabadsággal. A véleménynyilvánítás és a sajtó szabadságának tárgya nem azonos a rémhírterjesztés néven pönalizált elkövetési magatartással. Utóbbi ugyanis egyértelműen a valótlan tény állítását, illetve a valós tény elferdítve történő állítását,

avagy e kétféle tény híresztelését nyilvánítja büntetendővé, feltéve, ha ezek alkalmasak a köznyugalom megzavarására. E büntető jogszabálynak nem célja a szabad véleménynyilvánítás, a kritika, az értékitélet, vagy az eszmék szabad hirdetésének elfojtása, és arra nem is alkalmas.

Az alapjogként definiált véleménynyilvánítási- és sajtószabadság nem foglalja magába a tudatos valótlanosságok, ferdtések, torzítások, manipulációk közlésének és hirdetésének szabadságát, sőt, az utóbbi alkalmas az előbbi kiüresítésére, kioltására. Történelmi tények igazolják a tudatosan hazug propaganda, a politikai és társadalmi botránykeltés, a sajtó lealacsonyításának és eszközként történő felhasználásának káros hatásait.

Korunkban az írott és az elektronikus média olyan tekintéllyel rendelkezik, hogy a közvélemény hajlamos a közölt információkat kellő ismeretek, vagy kellő kritika nélkül valóságként elfogadni. Ezért jelentős érdek fűződik ahhoz, hogy az ilyen nyilvános közlések, közlemények, információk a valóságnak megfeleljenek.

A véleménynyilvánítás és a sajtó szabadsága nem korlátlan, és e szabadságjogok határai csak addig terjednek, amíg mások jogait, vagy a jogrendet nem sértik, vagy nem veszélyeztetik. Nem azonos a cenzúrával, ha a sajtó szabadságának határait jogi eszközökkel, megfelelő garanciák mellett megvonják, illetve szabályozzák.

A sajtószabadság lényeges tartalma azt jelenti, hogy az írott sajtónak, a rádiónak és a televízióknak joga van ahhoz, hogy politikai, vallási, ideológiai és egyéb korlátozások nélkül – ideértve az állami irányítást is – szabadon közölhessen és hozhasson nyilvánosságra híreket, tudósításokat, információkat, eszméket és bírálatokat, irodalmi és más művészeti alkotásokat, politikai és egyéb véleményeket.

A tényközléseket illetően lényeges tartalmi kellék a tények valósága, a tájékoztatás hiteltérdemlősége. A valótlan tények állítása, való tények elferdítése, a közvélemény megtévesztése vagy manipulálása ezzel szemben nem tartozik a sajtószabadság körébe, ezen jog lényeges tartalmaként nem fogható fel, ezért e vonatkozásban helye van jogi korlátozásnak, illetve szankcionálásnak.

Az Alkotmány 2. § (1) bekezdése mondja ki azt az alapvető elvet, hogy a Magyar Köztársaság jogállam. A jogállamiság fogalma természetesen magába foglalja azt, hogy az állam köteles és jogosult fenntartani és védeni a jogrendet, a jogbiztonságot, valamint az ezekhez kapcsolódó közrendet és közbiztonságot. Ezáltal ugyanis védi a polgárok alapvető jogait, biztosítván azok érvényesülését. A köznyugalom – lévén a közrend egyik része és alkotóeleme – egyszersmind része a tágabb értelemben vett jogbiztonságnak, jogrendnek is.

Következésképpen az Alkotmány jogállami klauzulájából levezethető, hogy a köznyugalomnak büntetőjogi eszközökkel történő biztosítása nem alkotmányellenes, és nem az a rémhírterjesztést büntetni rendelő Btk. 270. § esetében sem. A köznyugalom az Alkotmány által is védett jogi tárgynak tekintendő, ezért az indítványt el kellett volna utasítani.

Budapest, 2000. június 5.

Dr. Strausz János
alkotmánybíró